

1. El Partenó

Una mica d'història

Temple dedicat a Atena Pàrtenos, realitzat en temps de Pèricles, en el lloc on anteriorment s'erigia un temple hexàstil (sis columnes a la façana), l'Hecatòmpedos, destruït pels perses el 479 ane. Els treballs de reconstrucció duraren del 447 al 438 ane, coincidint amb la col·locació de l'estàtua d'or i d'ivori d'Atena Pàrtenos. La direcció de les obres fou encarregada a Fídies, i hi col·laboraren com a arquitectes Ictinos i Cal·lícrates.

L'edifici ha passat per situacions molt diverses al llarg de la seva història: va ser utilitzat com església cristiana, com a mesquita, com a residència i com a polvorí (període de dominació turca), moment en el que es produí una gran explosió (1687) deixant l'edifici en l'estat tan lamentable que avui tenim. A partir d'aquells moments, l'edifici va patir un seguit d'espoliacions i robatoris, entre els que destaquen el dut a terme per l'anglès lord Elgin que s'endugué la major part de les escultures i relleus del Partenó a principis del segle XIX.

A més de complir una funció religiosa, el temple havia de ser un santuari de l'estat, una prova de la potència d'Atenes. La seva construcció va permetre també de proporcionar feina als desocupats.

Fitxa estilística

És un temple perípter (està envoltat de columnes), dòric, amfipròstil (té un pòrtic davant i un darrera) i octàstil (té vuit columnes a la façana) amb disset columnes laterals. Construït amb marbre del Pentèlic, estava policromat en la seva totalitat. L'accés, que s'efectua pel prònaos o atri, dona pas a la cel·la dividida en tres naus per dues fileres de columnes, entre les quals es col·locà l'estàtua d'Atena; darrera la cel·la hi trobem una sala reservada únicament al servei de les sacerdotesses (aquesta sala –que ha donat el nom a tot el temple– rep el nom de Partenó, atès que parthénos vol dir donzella i parthenón sala de les donzelles).

En el temple es barregen els ordres dòric i jònic. El segon decora el fris panatenaic que circumda la cel·la, mentre que el dòric és present a la resta de l'edifici. El fris jònic de la cel·la mostra la processó de les Panatenees. Els frontons, també atribuïts a Fídies, presenten el naixement d'Atena i la lluita d'aquesta amb Posidó per la possessió de l'Àtica.

[S'explica que el déu del mar va colpejar una roca amb el seu trident i d'ella va brollar una font d'aigua salada. Atena va generar una olivera, arbre que transformaria la vida quotidiana del món antic. Zeus va formar un tribunal que va dictaminar a favor d'Atena; altres versions diuen que van ser els habitants barons de la ciutat els qui van votar Posidó i les dones ho van fer a favor d'Atena, la qual va vèncer per un vot. Enfurismat, Posidó va inundar la regió d'Atenes i per apaivagar la seva fúria va caldre treure el dret de vot de les dones]

Correccions òptiques

En el Partenó tot és equilibri, harmonia de les proporcions, ordre, correcció òptica i construcció racional. Observa, si no, els aspectes següents:

- Les seves dimensions estan motivades pel desig de construir un gran temple a la divinitat protectora i de plasmar la grandesa de la polis i el poder de l'estat. El temple mesura 69,51 m x 30,86; les columnes del pòrtic tenen 10,43 m d'altura; el diàmetre de les columnes, a la seva base, és d'1,90 m; la sala gran té una altura de més de 13 m. Però, malgrat aquestes grans dimensions l'edifici en cap moment sembla pesant o desproporcionat, més aviat produeix una sensació de naturalitat, assolida mitjançant un estudi matemàtic de les proporcions que fa que l'individu es trobi perfectament identificat amb les mesures i no aclaparat o

empetitit com s'esdevenia a les arquitectures egípcies i mesopotàmiques.

- Per evitar la monotonia i la feixuguesa de la façana, les distàncies que separen les columnes no són iguals; també estan lleugerament inclinades cap al centre i cap a l'interior, cosa que contraresta l'efecte de divergència que produeix una columnata perfectament vertical, i evita la sensació que el pòrtic cau damunt l'espectador quan aquest s'hi apropa.
- L'amplària de les mètopes disminueix progressivament i de manera quasi imperceptible a partir del centre, evitant un canvi brusc de dimensions atès que les mètopes dels laterals són més amples.
- Les columnes dels angles són més amples al mig per evitar que semblin estrangulades com un rellotge de sorra: en absorbir més llum es veurien més petites si tinguessin les mateixes dimensions que les altres.
- L'estilobat (graó superior de l'estereobat) no és uniforme, sinó que els angles es situen 11 cm. més baix que el mig (una sageta de 0,11 m per una longitud de 70 m). el mateix s'esdevé amb l'arquitrà. Aquesta curvatura servia per augmentar l'estabilitat de l'edifici, facilitar l'escolament de l'aigua de la pluja i corregir les distorsions òptiques.
- Les proporcions són calculades sobre la figura del triangle equilàter, amb els vèrtexs sobre l'eix de les columnes o en els límits exteriors del diàmetre de base.
- Perllongant la línia oblíqua del frontó s'obté l'angle inferior posterior de la paret lateral. La profunditat de l'edifici està, per tant, en relació a l'angle d'inclinació de la teulada.
- El fust té 20 estries, l'èntasi té 17 cm, la proporció entre l'alçària i el diàmetre de la columna és de 5,5. L'alçària de l'arquitrà, del fris i de la cornisa és un terç de l'alçària de la columna.

Sorpren la simplicitat i harmonia del conjunt. Si els constructors haguessin utilitzat pilars quadrats, o columnes cilíndriques, l'edifici semblaria pesat i tosc. En canvi, varen procurar conformar les columnes de manera que tinguessin un lleuger engruiximent (l'èntasi) cap a la meitat i s'anessin fent més primes cap a la punta. El resultat és que semblen flexibles, com si el pes del sostre les comprimís lleugerament sense deformar-les.

Malgrat les seves dimensions no és una construcció colossal com la dels egipcis. Tenim la sensació que va ser construït per i per a éssers humans.

Interpretació

Tanmateix, darrere d'aquestes formes i més enllà dels refinaments estètics, el Partenó és un cant a la funció guerrera dels atenesos: a les mètopes hi trobem les lluites dels déus contra els gegants, dels lapites contra els centaures, dels aqueus contra els troians i dels grecs contra els perses. La mateixa estàtua d'Atenea Parthenos concentra, en l'escut i fins i tot a les sandàlies, aquestes lluites; tot el fris és un cant a la cavalleria, el frontó occidental mostra l'enfrontament d'Atenea i Posidó. Mai en cap altre edifici de Grècia s'havien concentrat tantes connotacions nacionalistes i bèl·liques, al costat d'una visió tan teatral del mite